

nosti novovzniknutého československého štátu, sa vedenie univerzity rozhodlo o presťahovaní školy do Maďarska, kam prešla aj väčšina profesorov i veľká časť poslucháčov. Nové podmienky pre štúdium medicíny na Slovensku vytvorilo až zriadenie Československej štátnej univerzity v Bratislave 27. júna 1919. Jej lekárska fakulta, ako prvá zo štyroch fakúlt, začala svoju činnosť 21. septembra 1919.¹ Do správy Lekárskej fakulty prešli kliniky a ústavy Alžbetínskej univerzity, súčasne vznikali aj nové pracoviská. Názov nemocnice sa zmenil na Československú štátnu univerzitnú nemocnicu, ktorá v danom období pozostávala zo 7 kliník: internej, chirurgickej, psychiatrickej, oftalmologickej, dermatologicko-venerologickej, gynekologickej, detskej kliniky a prosektúry. Stav univerzitnej nemocnice v čase jej prevzatia nezodpovedal potrebám nemocnice fakultného typu. Poskytovanie zdravotnej starostlivosti v tomto období zabezpečovali lekári, ktorí získali medicínske vzdelanie na lekárske fakultách v Prahe, Budapešti i v iných európskych mestách, sestry a nižší zdravotnícky personál.

V prvom školskom roku sa na Lekárskej fakulte otvoril iba III., IV. a V. ročník,² a na lekárske štúdium sa zapísalo 144 študentov, ktorí predtým študovali na lekárske fakultách viacerých európskych miest.³ Výučba iba vo vyšších ročníkoch prebiehala aj v nasledujúcom školskom roku. Po vybudovaní materiálno-technických podmienok a personálneho zabezpečia teoretických disciplín sa začala od školského roku 1922/23 aj predklinická výučba už od prvého ročníka.⁴ Štúdium medicíny niekoľko desaťročí navštevovali prevažne muži, ale zvyšoval sa aj záujem žien o štúdium medicíny a počet prihlásených žien na štúdium sa postupne zvyšoval. V školskom roku 1919/20 štúdium absolvovalo 57 mužov, ani jedna žena. O desať rokov neskôr, v školskom roku 1929/30, štúdium medicíny ukončilo 64 mužov a prvých 4 ženy. V školskom roku 1939/40 sa ďalej zvýšil celkový počet absolventov, bolo to 70 mužov a 9 žien. O ďalších desať rokov neskôr, v školskom roku 1949/50, štúdium absolvovalo 156 mužov a 34 žien.⁵

Mária Dziaková patrila do prvej generácie slovenských lekárk, ktoré absolvovali štúdium medicíny v medzivojnovom období. Začiatky a neskoršiu klinickú prax, zdravotno-osvetové i spoločenské aktivity mladej lekárky výrazne ovplyvnila celková spoločenská atmosféra a politická situácia. Svoju profesionálnu dráhu ako lekárka začala v Košiciach a naplno rozvinula v emigrácii, v USA. Cieľom príspevku je zmapovať dôležité medzníky života Márie Dziakovej-Böhmovej

¹ BENIAK, Milan – KAPUSTA, Leonard – REMIŠOVÁ, Miluše – TICHÝ, Miloslav. Fakultná nemocnica Bratislava 1864-1989. Bratislava, 1989, 264 s. Československá štátna univerzita v Bratislave bola zriadená v zmysle zákona č. 375, ktoré schválilo Národné zhromaždenie v Prahe 27. júna 1919. Zákon nadobudol platnosť 11. júla a v novembri 1919 bola univerzita premenovaná na Univerzitu Komenského.

² Dôvodom otvorenia iba vyšších ročníkov bola absencia vhodných podmienok a personálneho zabezpečenia pre výučbu predklinických predmetov.

³ Archív Univerzity Komenského v Bratislave (ďalej AUK v BA), fond (ďalej f.) Rektorát Univerzity Komenského (ďalej RUK), Matrika poslucháčov v štúdiom roku 1919/1920.

⁴ Soznam osôb a ústavov univerzity Komenského v Bratislave, taktiež štátnych zkušobných komisií v štúdiom roku 1922 – 1923.

⁵ GRÓFOVÁ, M. Vzdelávanie budúcich lekárov na Univerzite Komenského v Bratislave v rokoch 1919-1950. In FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela et al. Od špitála k nemocnici. Zdravotná, sociálna starostlivosť a osveta v dejinách Slovenska. Bratislava, 2013, s. 279-321.

so zreteľom na jej pôsobenie v klinickej praxi doma i v zahraničí, sociálno-zdravotnú činnosť, ale aj národné a kultúrne aktivity medzi krajanmi v zahraničí.

Detstvo a profesionálna príprava Márie Dziakovej

Mária Dziaková sa narodila 12. mája 1910 v Rozhanovciach.⁶ Detstvo prežila v svojom rodisku a v obci Olčvár (súčasné Košické Olšany). V spomienkach sa často vracala k tomuto harmonickému prostrediu, k láskavému prístupu svojich rodičov, starých rodičov i príbuzných. V Košiciach navštevovala maďarskú materskú škôlku u rehoľných sestier dominikánok, kde absolvovala aj prvý rok ľudovej školy. Po zmene politickej situácie nastúpila do druhého ročníka už na slovenskej ľudovej škole, ktorú viedol rád sestier uršulínok a kde absolvovala II. a III. triedu.⁷ Škola rehoľných sestier uršulínok patrila k výberovým školám a M. Dziaková k jej najlepším žiačkam. Počet slovenských katolíckych škôl bol však v tomto období nepostačujúci, preto rodičia zapísali svoju dcéru v septembri 1919 na Štátnu ľudovú školu P. O. Hviezdoslava.⁸ V danom období sa ľudová škola končila piatou triedou a školská dochádzka bola povinná do štrnásteho roku dieťaťa. Po ukončení ľudovej školy pokračovala M. Dziaková v štúdiu na 8-ročnom Československom štátnom dievčenskom reformnom reálnom gymnázium v Košiciach.⁹ Pri zápise na gymnázium bolo potrebné vykonať prijímaciu skúšku zo slovenčiny a počtov.¹⁰ Československé štátne dievčenské reformné reálne gymnázium v Košiciach navštevovala v rokoch 1920-1928. Študijný program bol prioritne zameraný na prírodné vedy, ale pozornosť sa venovala aj výučbe jazykov. Stredoškolské štúdiá ukončila absolvovaním písomných a ústnych maturitných skúšok s vyznamenaním.¹¹ Písomnú časť maturitných skúšok skladali študentky na základe spracovania zvolených tém z československého, latinského a francúzskeho jazyka.¹² Obsahom ústnych maturitných skúšok boli

⁶ FALISOVÁ, Anna. Lekári na Slovensku do roku 2000. Bratislava, 2010, 485 s.

⁷ DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Mária. Duša na dlani. Spomienky od Košíc po New York. (Ed. Kriško Michal) New York - Bratislava. Prešov, 2004, 152 s.

⁸ Na Štátnej ľudovej škole P. O. Hviezdoslava spočiatku študovalo málo žiakov a škola preto zamestnávala aj menej učiteľov. Vzhľadom k uvedeným okolnostiam sa otvoril spoločný ročník pre žiakov IV. a V. triedy. Neskôr, ako sa zvyšoval počet žiakov, bolo potrebné pôvodne spoločný ročník rozdeliť. Učiteľ Jaroslav Šindler, ktorý ročník viedol, si vyberal žiakov do V. triedy a do zoznamu zaradil aj M. Dziakovú. V rámci štúdia na ľudovej škole tak neabsolvovala štvrtú triedu, ale priamo pokračovala z tretej do piatej triedy.

⁹ Keďže pochádzala z chudobných pomerov, pre štúdium jej rodina zabezpečila iba základné ošatenie, často neprimeranej veľkosti, čo podľa jej spomienok vnímala veľmi citlivo. Tento aspekt však vyvážili pozitívne skúsenosti, ktoré v priebehu svojho štúdia získala, napr. radosť zo získavania nových poznatkov, rešpekt učiteľov k študentkám, vykanie, nadobúdanie schopností prekonávať východoslovenský dialekt a ďalšie.

¹⁰ I. Výročná zpráva čsl. štátneho dievčenského reformného reálneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1920-1921. Košice, 1921, s. 5, 12. M. Dziaková napísala diktát bez chyby, rovnako úspešne zvládla aj skúšku z počtov.

¹¹ Ôsma výročná a jubilejná zpráva čsl. štátneho dievčenského reformného reálneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1927-1928, VI. Soznam žiaček. Košice, 1921, s. 37.

¹² Napr. z československého jazyka si maturantky mohli vybrať na spracovanie jednu z nasledujúcich tém: „Sociálne námety v našom písomníctve (Literárna štúdia), Boj o život v prírode (Uvažovanie), Ako premenili moderné vynálezy náš život (Odborné pojednanie)“.

predmety: slovenčina, latinský jazyk, vlastiveda a matematika. K predmetom, ktoré v M. Dziakovej prebudili hlbší záujem o ďalšie štúdium, patrili francúzština a latinčina, z prírodných vied chémia a fyzika, čo pravdepodobne prispelo aj k jej profesionálnej orientácii.

M. Dziaková bola nielen nadanou žiačkou, ale počas stredoškolských štúdií sa aktívne venovala aj mimoškolskej činnosti. Už tu si môžeme všimnúť jej osobnostné predpoklady rozvíjať a správne využívať svoje možnosti, túžbu po spolupatričnosti, zdravom sebaapresadení a ochote pomáhať. Pod vedením riaditeľa školy, Alojza Kulhánka, vznikol na škole žiacky samovzdelávací krúžok a výchovné besiedky, do činnosti ktorých sa aktívne zapájala. Bola predsedkyňou samovzdelávacieho krúžku, ktorý vytváral priestor na rozvoj schopností aj u žiakov z nižších ročníkov. Na jednotlivých schôdkach sa venovali recitovaniu, spevu a hudbe. Žiačky z vyšších ročníkov pripravovali na jednotlivé podujatia odborné prednášky.¹³ Samovzdelávací krúžok tvorilo viacero odborov, najaktívnejší z nich bol odbor dramatický.¹⁴ Kultúrne podujatia a aktivity jednotlivých odborov a krúžkov boli aj zdrojom príjmov pre študentky, ktoré využívali na rôzne záujmové činnosti, napr. na návštevy rôznych exkurzií, výstav, realizáciu poznávacích výletov do prírody, či na kultúrne pamiatky nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. K výletom, ktoré zanechali v M. Dziakovej hlboké dojmy, patrila aj výprava samovzdelávacieho krúžku pri príležitosti narodenín prezidenta prvej Československej republiky Tomáša G. Masaryka v máji 1926 do Prahy a Lán, kde sa stretli s úprimným a nenúteným záujmom nielen zo strany pána prezidenta, ale aj jeho dcéry doktorky Alice Masarykovej, ktorá si svojím prístupom získala nielen M. Dziakovú, ale aj jej spolužiačky. Stretnutie s A. Masarykovou mohlo prispieť k rozhodnutiu pre jej ďalšie štúdium, i výber študijného odboru.¹⁵

M. Dziaková sa po ukončení strednej školy rozhodla pre štúdium jazykov na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Získané štipendium sotva pokrývalo náklady spojené so štúdiom a ubytovaním na internáte. Jej záujem o kultúru sa nemohol rozvíjať, chýbali jej osobné kontakty s priateľkami zo stredoškolských štúdií, čo sa stalo napokon dôvodom ukončenia štúdia v Prahe po prvom ročníku. Obnovenie kontaktov zo stredoškolských čias a prehodnotenie svojich možností viedli M. Dziakovú k rozhodnutiu pokračovať v štúdiu medicíny v Bratislave. Od košického magistrátu získala štipendium vo výške 500,- Kč mesačne a prihlásila sa na Lekársku fakultu Univerzity Komenského

¹³ Ôsma výročná a jubilejná zpráva, Vzdelávacie snahy žiactva, s. 24.

¹⁴ Dramatický odbor pod vedením riaditeľa školy nacvičil niekoľko divadelných hier, s ktorými vystupoval aj vo Východoslovenskom národnom divadle. Napr. pri príležitosti 60. výročia narodenia spisovateľky Boženy Slančíkovej Timravy usporiadal 17. decembra 1927 divadelné predstavenie jej veselohry Chudobná rodina. Na základe súhlasu spisovateľky sa dramatický odbor premenoval na Timravine výchovné besiedky. K ďalším predstaveniam patrili napr. veselohry Únos Sabiniek (Pavol a František Schönthan) a Deskový statek (Václav Štech), ktorú do slovenčiny preložil riaditeľ školy pod názvom Dorský dvor.

¹⁵ Šiesta výročná zpráva čl. štátneho dievčenského reformného reálneho gymnázia v Košiciach za školský rok 1925 - 1926, Zájazd žiactva tunajšieho ústavu do Prahy a do Lán. Prijatie pánom prezidentom republiky. Košice, 1926, s. 6-8. Ôsma výročná a jubilejná zpráva, Stručné dejiny ústavu, s. 10.

v Bratislave.¹⁶ Imatrikulácia M. Dziakovej sa konala 25. 1. 1930 a v školskom roku 1929-30 bola zaradená medzi riadnych poslucháčov.¹⁷

Prechod z Filozofickej fakulty UK v Prahe na Lekársku fakultu UK v Bratislave bol náročný. Na Lekárskej fakulte jej uznali iba jeden semester štúdia a tak musela v skrátenej dobe dvoch rokov urobiť skúšky, ktoré sa zvyčajne skladali v období piatich semestrov.¹⁸ Skúšky z jednotlivých predmetov prvého rigoróza absolvovala v rozpätí rokov 1930-1931. Z predmetov biológia a fyzika pre medikov vykonala skúšky v marci 1930, o rok neskôr z nasledujúcich predmetov: chémia pre medikov, anatómia, histológia a fyziológia. Prvé rigorózum absolvovala 5. 10. 1931.¹⁹

Mnohí študenti medicíny okrem absolvovania povinných predmetov v jednotlivých ročníkoch navštevovali aj prednášky na Lekárskej fakulte Viedenskej univerzity.²⁰ Záujem o medicínske odbory, ktorým sa neskôr M. Dziaková v klinickej praxi venovala, prejavila už počas štúdia. Po absolvovaní prvého rigoróza pravidelne navštevovala prednášky z psychiatrie, chirurgie a pôrodnictva na Viedenskej univerzite. Z pôrodnickej problematiky ju oslovili viaceré prednášky, napr. prednáška profesora MUDr. Wilhelma Weibela o príznakoch mimomaternicového tehotenstva a nutnosti venovať náležitú pozornosť získaniu podrobnej gynekologickej anamnézy. Tieto poznatky neskôr niekoľkokrát využila v klinickej praxi pri diagnostike mimomaternicovej gravidity. Na jeden z takýchto prípadov spomína takto: „V Košiciach niekedy v roku 1937, keď už som sa chystala večer odísť z nemocnice, pribehla za mnou sestrička Filipa (Vincentka)... Poprosila ma, aby som sa vrátila na oddelenie, kde práve dopravili pacientku s diagnózou hystéria. Nevedela som, čo sestrička chce, a tak mi vysvetlila, že je to mladá pacientka a aby som skoro prišla, lebo keď sa posadí, omdlieva a dozaista ide o mimodeložné tehotenstvo. Podľa nej rovnaký prípad, aký sme mali pred mesiacom, kde som urobila tú diagnózu. Ja som sa, prirodzene, vrátila. Zistila som, že sestrička Filipa predvídala správnu diagnózu. A tak sme zachránili život mladej matky.“²¹

Obsahom druhého rigoróza boli tieto predmety: patologická anatómia a histológia, všeobecná a experimentálna patológia, farmakológia, vnútorné lekárstvo,

¹⁶ Študentky zo sociálne slabších rodín poberali čiastočné alebo celé štipendium a bolo im poskytnuté ubytovanie v Štátnom dievčenskom internáte na Cintorínskej ulici č. 2.

¹⁷ AUK v BA, f. Lekárska fakulta Univerzity Komenského (ďalej LF UK), kartón (ďalej k.) 6, Študijný spis (ďalej š. s.) Mária Dziaková, Katalóg poslucháčov v stud. r. št. 1929/30, Menoslov riadnych poslucháčov lekárskej fakulty v zim. sem. štud. r. 1929/30.

¹⁸ Ako uviedla: „Prvé rigorózum mi nešlo celkom hladko. ... Strata jedného semestra ma potom prenasledovala aj pri ďalších rigorózných skúškach. Našťastie, väčšina predmetov ma veľmi zaujala, takže druhé a tretie rigorózum som absolvovala počnúc novembrom 1933 a končiac 30. júnom 1934 s výborným prospechom.“ DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 69.

¹⁹ AUK v BA, f. LF UK, k. 6, š. s. Marie Dziaková. Protokol o prísnych zkuškách prvého rigorosa lekárskeho, č. j. 1969, 29-30.

²⁰ Študenti ich mohli navštevovať iba v prípade, že im to rozpis výučby predmetov v danom semestri na LF v Bratislave umožnil. Záujem bol relatívne vysoký, o čom svedčí aj skutočnosť, že posluchárne boli zväčša preplnené. Návšteva prednášok určite prispela aj k zdokonaľovaniu sa v nemeckom jazyku, ale zmiernila aj problém nedostatku študijnej literatúry v slovenskom a v českom jazyku.

²¹ DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 76.

detské lekárstvo, psychiatria a neuropatológia, ktoré absolvovala s prospechom „výtečne“ 17. 4. 1934.²²

Tretie rigorózum pozostávalo z vykonania skúšok z predmetov: chirurgia, pôrodnictvo, očné lekárstvo, dermatológia a syfilis, hygiena a súdne lekárstvo, ktoré rovnako zložila s celkovým hodnotením „výtečne“ 26. 6. 1934.²³ Po úspešnom absolvovaní tretieho rigoróza a na základe predloženej žiadosti Rektorátu Univerzity Komenského v Bratislave zo dňa 28. júna 1934 bola M. Dziaková slávnostne promovaná v malej promočnej miestnosti (kaplnke) LF UK spolu s ďalšími 10 absolventmi.²⁴

Na profesionálny rast M. Dziakovej mali vplyv viaceré významné osobnosti medicíny, na ktorých spomínala s uznaním. Boli to napr. profesor MUDr. Miloš Netoušek a jeho prednášky z vnútorného lekárstva, profesor MUDr. Stanislav Kostlivý, u ktorého ju zaujali moderné a progresívne prístupy v chirurgii a ďalší. Svojim záľubám sa M. Dziaková venovala aj počas vysokoškolských štúdií a aj napriek náročnosti štúdia a nedostatku finančných prostriedkov sa zúčastňovala rôznych kultúrnych podujatí a venovala sa športovým aktivitám. Z jednotlivých divadelných foriem najviac obľubovala činohru, navštevovala však aj balet a operu, ktorej spočiatku nerozumela a obľúbila si ju až neskôr. Zo športových aktivít to bol predovšetkým volejbal a turistika. Na päťročné obdobie štúdia medicíny spomínala takto: „Rozhodnutie študovať v Bratislave medicínu som nikdy nelutovala. Roky 1929-34 boli tie najkrajšie v mojom živote. ... Spomínam si na roky štúdia v Bratislave, ako na najkrajšie roky svojho života, zvýraznené tým, že som čosi vykonala a aj dosiahla. Urobila som radosť rodičom, ktorým môj diplom bol odmenou za ich starostlivosť. I keď štúdiám na univerzite bolo zdarma, znamenalo finančné zataženie hlavne pre tých, ktorí boli vzdialení od Bratislavy. ... Moje štipendium pokrylo polovicu bytného a stravu v internáte.“²⁵ Významným prínosom v tomto období bola aj jej angažovanosť v národnostných otázkach v Spolku východoslovenských akademikov.²⁶

Klinická prax MUDr. Márie Dziakovej

Po ukončení štúdia medicíny v roku 1934 M. Dziaková nastúpila na miesto externistu v Štátnej nemocnici v Košiciach. Miesto externého lekára nebolo platené a M. Dziaková pracovala iba za byt a stravu, pričom vykonávala prácu sekundára, vrátane zabezpečenia nočných služieb. Tieto, pre ňu nevýhodné podmienky súviseli aj s tým, že v tridsiatych rokoch minulého storočia ešte nepôsobilo v československom zdravotníctve veľa žien-lekároek a spoločnosť ani nehľadela na le-

²² AUK v BA, f. LF UK, k. 6, š. s. Marie Dziaková, Protokol o prísnych zkuškách druhého rigorosa lekárskeho.

²³ AUK v BA, f. LF UK, k. 6, š. s. Marie Dziaková. Protokol o prísnych zkuškách tretieho rigorosa lekárskeho.

²⁴ AUK v BA, f. LFUK, Zbierka odpisov rigorózných diplomov, Marie Dziaková, 1934, č. 182.

²⁵ DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 69, 73.

²⁶ Spolok z vlastných zdrojov a študentských prostriedkov postavil sochu M. R. Štefánika v Košiciach a v Haniske pri Prešove pomník na počesť Východoslovenského sedliackeho povstania v rokoch 1831-1833.

TÁBORECKÁ, Alena. Mária Böhmová, rod. Dziaková – grande dame slovenského národného života v Amerike. In Knižnica, 2007, roč. 8, č. 4, s. 52-54.

kárky ako na bežný, prirodzene akceptovaný jav. V košickej nemocnici okrem jej spolužiačky z gymnaziálnych štúdií, MUDr. Ľudmily Bullovej, pracovali už len dve staršie lekárky.

Svoje prvé klinické skúsenosti získavala na detskom oddelení. Do pamäti sa jej vryl prípad trojročného dievčatka, u ktorého správne diagnostikovala meningitídu v dôsledku pneumokokovej infekcie, ktorú vyvolal zápal stredného ucha. Rozhodla sa pre chirurgické riešenie, prepichnutie blanky bubienka, vďaka ktorému sa dievčatko podarilo zachrániť aj napriek tomu, že antibiotická liečba ešte nebola v klinickej praxi bežne dostupná. Bol to jej prvý výraznejší diagnostický úspech a správne rozhodnutie ohľadne terapie tiež zanechalo pozitívnu stopu v jej vzťahu k lekárskej profesii.²⁷

Dalším klinickým pracoviskom mladej lekárky bolo chirurgické oddelenie, ktoré v tomto období viedol doc. MUDr. Ján Kňazovický, významná a priekopnícka osobnosť chirurgie na Slovensku.²⁸ Na svoj prechod z detského na chirurgické oddelenie si spomína takto: „Na detskom oddelení som sa nezdržala dlho a prešla som na chirurgiu, kde bol vtedy neobmedzeným šéfom doc. MUDr. Ján Kňazovický. Mal na oddelení vojenskú disciplínu. Odpoľudňajúšu a nočnú službu vykonávali len lekári pracujúci na chirurgickom oddelení, kým ostatnú nemocnicu obstarával iba jeden lekár z oddelení mimo chirurgie. To znamená, že na chirurgii sme mali nočné skoro každý štvrtý deň a keď boli mužskí kolegovia odvolaní na manévry, mali sme nočné služby aj každý druhý deň. Bola to veľmi tvrdá robota. Dopoludnia od ôsmej do dvanástej bola ambulancia. Prijímali sme pacientov, ktorí potrebovali chirurgický zákrok alebo iné liečenie, navyše záchranná stanica nás zásobovala akútnymi prípadmi, ako apendicitídy, inkarcerované hernie, perforované žalúdočné alebo duodenálne vredy, úrazy, zlomeniny a nekonečný rad iných chorôb, napríklad problémy s prostatou atď.“²⁹ Aj tento krátky citát z jej spomienok svedčí o odbornej a ľudskej náročnosti práce, ktorú vykonávala – navyše nie vždy v prajnom prostredí.

V medzivojnovom období chirurgia už zastrešovala celý rad užších disciplín, ktoré by vyžadovali špecializáciu. Antibiotická liečba nebola k dispozícii, operácie hernie sa zväčša vykonávali v lokálnej anestézii. Na oddeleniach i operačných sálach sa kládol dôraz na dôslednú čistotu a hygienu. Zlepšením situácie bolo zavedenie prvého sulfonamidu *Prontozilu* do praxe. Chirurgia bola vtedy takmer výhradne mužskou doménou a presadenie žien v chirurgii bolo veľmi náročné – nielen pre samotný charakter práce, ale často aj pre odmietavý prístup spoločnosti a samotného lekárskeho stavu k pôsobeniu lekárk v tejto oblasti. Docent J. Kňazovický patril v tejto súvislosti tiež ku konzervatívne zmýšľajúcej časti lekárskej obce. Osobné a odborné kvality mladej lekárky a jej mimoriadny

²⁷ DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 86.

²⁸ Doc. MUDr. Ján Kňazovický pôsobil vo funkcii prednostu Chirurgickej kliniky v Štátnej nemocnici v Košiciach od roku 1930, ktoré v tomto období bolo s počtom 240 postelí najväčším chirurgickým oddelením na Slovensku. K hlavným oblastiam jeho vedecko-výskumnej práce patrila problematika gastrointestinálneho traktu. Vytvoril podmienky na zavádzanie angiografického vyšetrenia ciev dolných končatín a mozgu do klinickej praxe a prispel k rozvoju transfúzných staníc, ale aj vzdelávacích zdravotníckych inštitúcií na Slovensku. FALISOVÁ, Lekári na Slovensku, s. 250-251.

²⁹ DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 86.

záujem o pacientov a klinickú prax síce dokázali prelomiť počiatočný odmietavý postoj vedúceho a kolegov voči ženám-chirurgičkám, ale istá miera rezervovanosti a nedôvery zrejme pretrvávala aj v neskoršom období.

Spomenuté prejavy, celková atmosféra nedôvery voči ženám na pracovisku, pocit chýbajúceho empatického prístupu, predovšetkým však často sa vyskytujúca vzájomná ostrá konfrontácia názorov – neraz pri výkone pred pacientom – zrejme nepomáhali vytvoriť pozitívny vzťah mladej lekárky k odboru chirurgie. Ako uvádza v svojich spomienkach: *„Prešla som viaceré oddelenia, ale pobyt na chirurgickom oddelení ma značne vyčerpával. Istého dňa po veľmi namáhavej nočnej službe, veľmi unavená som asistovala na ambulancii Doc. Kňazovickému, ktorý sa rozhodol otvoriť absces na hlave pacienta v ambulancii, čo obyčajne nerobil. Niečo sa mu znepáčilo na držaní inštrumentov a strašne nadával. Po skončení zákroku som sa utiahla do svojej izby a preplakala celé popoludnie a noc. Rozhodla som sa vtedy, že na druhý deň dám okamžitú výpoveď. Keďže som bola stále externou lekárkou, nemala som žiadne záväzky. Vtedajší riaditeľ nemocnice MUDr. Mikuláš Očenášek moju výpoveď prijal a oznámil to Kňazovickému. Ten zostal na oddelení iba s dvoma sekundármi a prvým sekundárom... MUDr. Ján Kňazovický prišiel za mnou a snažil sa ma prehovoriť, aby som zostala. Ja som si medzitým zažiadala o miesto sekundárky v nitrianskej nemocnici, kam som po niekoľkých dňoch odišla.“* Iná časť spomienok však prezrádza aj rešpekt voči chirurgii: *„Hoci chirurgiu som nemala rada, množstvo a rozmanitosť akútnych i neakútnych ochorení znamenalo ohromné pole pre lekárske skúsenosti.“*³⁰

Pozoruhodná je však aj iná veta z citovaných spomienok, podľa ktorej lekárske kvality svojej kolegyne (napriek konzervatívnym postojom) uznával aj rešpektovaný chirurg J. Kňazovický. Zrejme to súvisí aj s tým, že M. Dziaková svoje povolanie brala vždy veľmi vážne a vykonávala ho s plným nasadením. Pacientom sa venovala naplno, často aj po pracovnej dobe. Bola obľúbená nielen u nich, ale aj u príbuzných a dokázala prelomiť aj počiatočnú nedôveru svojich kolegov a zdravotníckeho personálu, ktorí oceňovali jej odborné znalosti, správne zvolené a účinné liečebné postupy, ale aj trpezlivý a empatický prístup. Boli to princípy, ktoré uznával aj docent J. Kňazovický, ktorý od svojich kolegov tiež vyžadoval citlivý psychologický prístup k pacientom a vždy presadzoval zásadu, aby na prvom mieste záujmu lekára bol pacient.

Pre lekárske prístup M. Dziakovej bolo charakteristické aj citlivé, empatické prežívanie a spolucítenie s pacientmi. Ako sama uviedla, problémy chorých jej neboli ľahostajné a často kvôli nim nemohla vôbec spať. Môžeme to vnímať ako emočné prejavy charakteristické viac pre ženy, ale v jej profesionálnom prístupe sa to premietlo do komplexnejšieho sledovania zdravotného stavu pacientov, vrátane citlivého vnímania ich neverbálnych prejavov, najmä v oblasti mimiky. Tento prístup zahrnujúci aj sledovanie pacientovho prežívania choroby jej umožnil hlbšiu analýzu stavu a tým aj presnejšie stanovovanie diagnóz a terapie. Analýza celkového správania pacientov, vrátane neverbálnych prejavov je dôležitá pre diagnostiku a voľbu adekvátnej terapie a je oceňovaná aj súčasťou medicínskou praxou. Tento komplexný lekárske prístup, skúsenosti a zručnosti v tejto oblasti využívala M. Dziaková aj neskôr, osobitne na začiatku svojej

³⁰ DZIAKOVÁ-BŮHMOVÁ, Duša na dlani, s. 88, 87.

klinickej praxe v emigrácii, keď priamu komunikáciu s pacientmi komplikovala rečová bariéra.

Na svojom druhom pôsobisku, v nitrianskej nemocnici nezostala mladá lekárnica dlho, len niekoľko týždňov. Zvíťazila túžba vrátiť sa do Košíc, kde napokon dostala aj miesto sekundára. Miesta sekundárov boli v Štátnej nemocnici v Košiciach systematizované a prideľované Ministerstvom verejného zdravotníctva a telesnej výchovy. M. Dziaková osobne vycestovala do Prahy, aby intervenovala v svoj prospech. Bola úspešná, dostala prísľub, že po posúdení situácie dostane prvé uvoľnené miesto sekundára, ktoré sa v Košiciach uvoľní. Ministerstvo sľub dodržalo a tak po 3 rokoch od ukončenia štúdia medicíny získala v roku 1937 svoje prvé platené miesto lekára-sekundára. Spočiatku pracovala na psychiatrickom, neskôr na kožnom oddelení. I keď to boli odbory, v ktorých nechcela dlhodobejšie pôsobiť, boli nepochybne zdrojom cenných skúseností aj v oblasti psychických a venerických ochorení. Po krátkom čase dostala miesto sekundára na internom oddelení, v roku 1938 dokonca miesto prvého sekundára.³¹

Košice a ďalšie oblasti južného Slovenska na základe Viedenskej arbitráže z 2. 11. 1938 sa stali súčasťou Maďarska, ktoré boli maďarským štátom vnímané ako „prinavrátené územia“. M. Dziaková, hoci sa otvorene hlásila k svojmu slovenskému pôvodu, zostala pracovať v Štátnej nemocnici v Košiciach aj v novej politickej situácii. Znalosť maďarčiny z detstva jej umožnili viesť zdravotnícku dokumentáciu v maďarčine. Pracovitosť doktorky Dziakovej ocenil aj nový primár internej medicíny, mimoriadny profesor MUDr. Rudolf Engel. Podobne, ako aj iní Slováci, musela podstúpiť preverovanie a vzhľadom k tomu, že absolvovala štúdiá na slovenských školách, neprešla. Zrušenie tohto rozhodnutia vybavil MUDr. R. Engel priamo na Ministerstve zdravotníctva v Budapešti a na jeho základe pracovala doktorka Dziaková na internom oddelení až do augusta 1941. V tom istom roku, 27. septembra, v Dóme sv. Alžbety v Košiciach, vstúpila M. Dziaková do manželstva s Emanuelom Böhmom, učiteľom a politikom.³² Emanuel Böhm bol absolventom Československej štátnej reálky v Košiciach a vysokoškolské vzdelanie získal na Prírodovedeckej fakulte Karlovej Univerzity v Prahe. Pred zahájením svojej politickej činnosti pôsobil ako stredoškolský profesor chémie na viacerých školách.³³

M. Dziaková a jej budúci manžel E. Böhm sa zoznámili už počas stredoškolských štúdií, v rámci aktivít samovzdelávacieho krúžku. Vtedajší septimán košickej reálky v študentskom divadelnom predstavení Chudobná rodina od B. Slančíkovej Timravy stvárnil jej životného partnera. Neskôr boli obaja činní v Slovenskom katolíckom kruhu, vo významnom náboženskom spolku Slovákov v Košiciach, ktorý sa venoval duchovným, vzdelávacím a kultúrnym aktivitám

³¹ DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 89-90.

³² Slovenská jednota. Politický týždenník. 1941, roč. III., č. 40, s. 2, Sňatok Dr. Emanuela Böhma.

³³ Od roku 1936 pracoval na Československom štátnom reálnom gymnáziu v Michalovciach, v roku 1938 učil na Vyššej priemyselnej škole v Košiciach a od školského roku 1938/38 na Československom štátnom gymnáziu v Košiciach. ŠUTAJ, Štefan. Emanuel Böhm a Jozef Styk Košičania z Turca a Oravy. Košice, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018, 167 s.

v medzivojnovom období.³⁴ M. Dziaková-Böhmová sa aktívne zapájala predovšetkým do osvetovej činnosti spolku zabezpečovaním prednášok so zdravotnou problematikou. Jej neskoršie mimopracovné aktivity mali podobný charakter a boli celý život determinované aj politickými aktivitami jej manžela, ktorého podporovala i v tejto oblasti.

E. Böhm bol v roku 1940 ako „politicky nespoľahlivý“ prepustený zo štátnych služieb a stal sa redaktorom časopisu Slovenská jednota. Bol to orgán Strany slovenskej národnej jednoty v Uhorsku, zastupujúcej záujmy Slovákov, ktorí sa ocitli v Maďarsku po viedenskej arbitráži. Časopis, ktorý vychádzal od 24. júna 1939, mal redakciu spočiatku v Nových Zámkoch, neskôr v Budapešti.³⁵ E. Böhm sa v roku 1941 stal dokonca predsedom Strany slovenskej národnej jednoty v Uhorsku a spolu s manželkou sa presťahovali do Budapešti. M. Dziaková-Böhmová sa tam venovala zdravotno-osvetovej práci a v časopise Slovenská jednota v rubrike Matka a dieťa publikovala sériu článkov o poskytovaní starostlivosti dojčatám. Tieto články prinášali aktuálne informácie o výžive, hygiene a obliekaní, ale aj o spánkovom režime dojčiat, vychádzali z moderných trendov danej doby a kriticky poukazovali na nesprávne zaužívané postupy v starostlivosti o dieťa.³⁶

K svojej profesionálnej klinickej praxi sa aktívne vrátila až v povojnovom období. Po skončení druhej svetovej vojny sa manželia z Budapešti vrátili do Košíc a potom pôsobili v Bratislave. Doktorka M. Dziaková-Böhmová sa stala v roku 1945 vedúcou lekárkou na malarickom oddelení v Štátnom zdravotnom ústave, kde pôsobila do roku 1948. Venovala sa aj poskytovaniu zdravotnej starostlivosti vysokoškolským študentkám a presadzovaniu bezplatnej prenatálnej a postnatálnej starostlivosti. Jej manžel E. Böhm po návrate spočiatku nadviazal na svoje pôvodné povolanie stredoškolského profesora, následne v roku 1946 prijal ponuku kandidovať ako člen Demokratickej strany za Košický okres do Národného zhromaždenia. Po úspešných voľbách sa stal poslancom, nakrátko aj podpredsedom parlamentu a od augusta 1946 poverenikom zdravotníctva.³⁷

Po februári 1948

Všeobecná neistota v povojnovom období, najmä však dusivá atmosféra v spoločnosti po politickom prevrate v Československu vo februári 1948 výrazným spôsobom zasiahli do života E. Böhma a jeho manželky M. Dziakovej-Böhmovej. Strach a obavy manželov zo sledovania, odpočúvania a politického prenasledovania boli dôvodom ich rozhodnutia emigrovať do zahraničia. E. Böhm, ako

³⁴ MITÁČ, Ján. Život Slovákov na obsadenom území južného Slovenska zaznamenaný na stránkach novín Slovenská jednota 1939 – 1944. In SOKOLOVIČ, Peter et al. Život v Slovenskej republike. Slovenská republika v rokoch 1939 – 1945 očami mladých historikov IX. Bratislava, 2010, s. 45-56.

³⁵ ŠUTAĽ, Emanuel Böhm a Jozef Styk Košičania z Turca a Oravy, s. 24.

³⁶ V prvom ročníku denníka Slovenská Jednota doktorka M. Dziaková-Böhmová v rubrike Matka a dieťa publikovala sériu článkov. Napr. v príspevkoch zameraných na výživu dojčiat sa venovala témam – Ako má matka dojčiť, Ako treba dojčiť, Odstavenie, Výživa po odstavení. Slovenská Jednota. [Denník], 1942, roč. I. (IV.), č. 11, s. 11; č. 17, s. 10; č. 23, s. 10; č. 29, s. 10.

³⁷ ŠUTAĽ, Emanuel Böhm a Jozef Styk Košičania z Turca a Oravy, s. 93-99.

podpredseda Národného zhromaždenia, sa pravidelne zúčastňoval jeho zasadnutí v Prahe. Zo zasadnutia parlamentu 20. marca 1948 sa už nevrátil a emigroval do Londýna.³⁸ M. Dziaková-Böhmová bola po manželovej emigrácii vystavená neustálenému sledovaniu a vyšetrovaniu. I keď pôvodne s ich odchodom do zahraničia nebola vnútorne stotožnená, nielen pre neistú povojnovú situáciu v Európe, ale aj vzhľadom k svojmu nepriaznivému zdravotnému stavu, odchod za manželom bol napokon jediným riešením. Jej rozhodnutie odísť do zahraničia urýchlila správa o pripravovanom úteku manželky ďalšieho emigranta Rudolfa Fraštackého. Rozhodnúť sa musela okamžite a za neistých okolností. Správu o pripravovanom úteku (cez Viedeň, Linz, Frankfurt) jej odovzdala neznáma osoba, ktorá ju vyhľadala na pracovisku. Prechod zo sovietskej do americkej zóny bol náročný a dramatický. Určitý čas musela kvôli prietahom pri vybavovaní víz zostať vo Frankfurte, kde sa sústreďovali utečenci z ČSR.³⁹

S manželom sa opätovne stretli po troch mesiacoch a ich spoločné začiatky v emigrácii boli ťažké. V Anglicku sa ako lekárka nemohla zamestnať, pretože zákon, ktorý umožňoval lekárom-emigrantom vykonávať lekársku prax, stratil platnosť koncom roku 1947. Situácia bola o to náročnejšia, že manželia neovládali anglický jazyk a štúdium si z finančných dôvodov nemohli dovoliť. Doktorka M. Dziaková-Böhmová sa zamestnala ako pomocnica v domácnosti a postupne sa zdokonaľovala v anglickom jazyku. Počas pobytu v Londýne sa u nej vyskytli zdravotné ťažkosti, ktoré si vyžiadali opakované hospitalizácie a pobyty v ozdravovniach.

V roku 1951 na základe zvláštneho povolenia prezidenta H. Trumana pre politických prominentov z ČSR sa manželia Böhmovci dostali do zoznamu tých, ktorým boli vybavené doklady a víza do USA a vo februári 1952 mohli vycestovať.⁴⁰ M. Dziaková-Böhmová napokon až v USA mohla naplno rozvinúť svoju medicínsku prax, zároveň aj úspešnú pedagogickú dráhu. Pôsobila v oblasti internej medicíny, ale prínosná bola aj jej sociálno-zdravotná činnosť a v neposlednom rade aj národné a kultúrne aktivity, ktoré spolu s manželom rozvíjali medzi krajanmi.

Profesionálne pôsobenie MUDr. Márie Dziakovej-Böhmovej v USA

Krátko po príchode do USA dostala doktorka M. Dziaková-Böhmová ponuku miesta internistu⁴¹ v Presbyterian Hospital v New Yorku, ktorú prijala a kde pracovala dva roky. Po počiatočných obavách z takmer 4-ročného prerušenia lekárskej praxe sa rýchlo adaptovala a predchádzajúce klinické skúsenosti na chirurgickom a internom oddelení v Košiciach plne využila. Jej diagnostický úsudok, predchádzajúce skúsenosti a určitý odhad oceňovali aj starší kolegovia. V prvom roku svojho pôsobenia v USA absolvovala skúšku z anglického jazyka. Získať

³⁸ V svojich spomienkach uvádza, že o zámere svojho manžela emigrovať síce vedela, ale odmietala bližšie poznať okolnosti jeho úteku, aby mohla v prípade vyšetrovania s istotou povedať, že nič nevie. DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 15.

³⁹ DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 16-18.

⁴⁰ TÁBORECKÁ, Mária Böhmová, rod. Dziaková, s. 53-54.

⁴¹ Internisti boli mladí lekári po ukončení medicínskeho štúdia. Ich úlohou bolo získať anamnézu a vyšetriť pacienta, liečba bola v kompetencii už privátnych lekárov.

nostrifikáciu však nebolo pre doktorku M. Dziakovú-Böhmovou jednoduché⁴² a samotný proces nostrifikácie trval niekoľko rokov. V snahe odborne a profesijne sa posunúť, absolvovala viaceré kurzy. V júni 1956 dostala potvrdenie o absolvovaní 10-mesačného Súhrnného kurzu všeobecnej medicíny na New York Polyclinic Medical School and Hospital, čo ju oprávňovalo k pripusteniu „Licensing Examination“. Ako 46-ročná úspešne absolvovala nostrifikáciu a tak sa stala právoplatným lekárom na území newyorského štátu. Po získaní nostrifikácie pracovala 21 rokov v Jewish Chronic Diseases Hospital v Brooklyne, najprv ako hlavný sekundár, rezident, neskôr ako „coordinator“ a na konci ako „asistent director“.⁴³

Počas svojej klinickej praxe bola aktívna aj v pedagogickej oblasti. Vo funkcii mimoriadneho profesora na Touro College v New Yorku prednášala internú medicínu a problematiku fyzikálnej diagnózy pre „physician’s assistants.“⁴⁴ Doktorka M. Dziaková-Böhmová odišla do dôchodku v roku 1975, po dovŕšení 65 rokov.⁴⁵ Aj po odchode do dôchodku sa venovala poskytovaniu zdravotnej starostlivosti krajanom, naďalej sledovala pokroky a nové výskumy v medicíne, o čom svedčia aj jej niekoľkomesačné výskumné pobyty na Univerzite v New Yorku.

Spoločenské aktivity MUDr. Márie Dziakovej-Böhmovej v USA

Doktorka M. Böhmová-Dziaková sa aj v zahraničí spoločne s manželom podieľali na organizovaní rôznych spoločenských, kultúrnych a národných podujatí pre krajanov. Aktívne sa zapájali do činnosti Slovensko-amerického klubu, ktorý zabezpečoval viaceré podujatia pri príležitosti výročí významných osobností slovenskej kultúry. Slovensko-americký klub sa neskôr rozštiepil a za výraznej podpory a pomoci manželov Böhmovcov vzniklo v New Yorku Slovensko-americké kultúrne stredisko. K významným aktivitám kultúrneho strediska, na ktorých participovali, patrili napr. založenie ceny Múza Tatier na podporu slovenskej umeleckej tvorby, Ceny generála M. R. Štefánika pre významné slovenské osobnosti v zahra-

⁴² Vynorili sa v tejto súvislosti miestami až kuriózne prekážky kladené úradmi. Napr. po zaslaní svojich materiálov na State Education Department dostala výzvu, aby vysvetlila rozdiel v priezviskách otca Dziak a jej priezviska Dziaková. Väčším problémom bolo doložiť doklady o absolvovaní štúdia na Lekárskej fakulte UK v Bratislave. Vyžiadanie dokumentov od príbuzných poštou bolo riskantné práve pre príbuzných, ktorí boli úradmi na Slovensku neustále kontrolovaní a s ktorými preto neudržiavala kontakt. Napokon zvolila spôsob korešpondencie šifrovaným spôsobom vo východoslovenskom dialekte a korešpondenciu posielala pod menom strýka Jožka Dziaka. Po viacnásobných pokusoch sa napokon podarilo sestre doktorky Dziakovej-Böhmovej materiály zaslať. DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 113-115.

⁴³ Názov nemocnice sa postupne zmenil na Kingsbrook Jewish Medical Center.

⁴⁴ FALISOVÁ, Lekári na Slovensku, s. 105.

⁴⁵ Na svoj odchod z nemocnice si spomínala takto: „Môj odchod bol dojmavý. Zamestnanci nemocnice boli odmeňovaní za každých päť rokov brošňami a organizovala sa pre nich recepcia. Na recepcii, ktorá sa konala v roku 1974 tesne pred mojím odchodom do penzie, ma vyvolali na pódium, aby mi odovzdali brošňu za moje dvadsaťročné pôsobenie v nemocnici. Prítomní zamestnanci povstali a odmenili ma dlhotrvajúcim potleskom – „standing ovation“. Mnohých z nich a ich príbuzných som ošetrovala, alebo poskytovala rady, ktoré si moji spolupracovníci veľmi cenili. Keď som odchádzala, po mnohých lúčeniach s personálom a priateľmi, odovzdali mi „Scroll of Honor and appreciation“ z Kingsbrook Jewish Medical Center. Poďakovala som sa autorovi za jeho majstrovsky vyjadrené ocenenie mojej lekárskej kariéry. Ten mi povedal: But doctor Böhm, you are a legend“. DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 116.

ničí, založenie Slovenskej bábkarskej scény pre najmenších Slovákov v New Yorku a ďalšie. Spoločne sa podieľali aj na založení Svetového kongresu Slovákov v roku 1970, na organizovaní Výstavy slovenského výtvarného umenia pri príležitosti 200. výročia americkej nezávislosti a ďalších aktivitách. Boli členmi Slovenského ústavu v Ríme a pravidelne prispievali na zbierky, ktoré organizovali Slovenská liga a ďalšie slovenské exilové organizácie s cieľom podporiť vydávanie slovenských novín v USA, Kanade, Nemecku a Vatikáne. Usilovali sa zapojiť aj do kultúrneho a spoločenského života slovenských emigrantov, ktorý sa organizoval pomerne ťažko, predovšetkým pre názorové nezhody jednotlivých emigračných vln. Doktorka M. Dziaková-Böhmová aktívne pracovala aj ako členka Spolku slovenských lekárov, predovšetkým so zameraním na oblasť prevencie.⁴⁶

Záver

Vzťah doktorky M. Dziakovej-Böhmovej k rodnej vlasti, aj napriek diaľke a príčinám, pre ktoré musela emigrovať, bol veľmi silný. Túžba vrátiť sa na rodné Slovensko sa jej naplnila prvý raz až v roku 1969. Počas tejto návštevy sa posledný krát videla so svojou mamou. Stretnutie s bývalými spolužiačkami z dievčenského reformného reálneho gymnázia sprostredkovala jej najlepšia priateľka zo stredoškolských a vysokoškolských štúdií Ela Ferencíková. Druhý návrat domov na Slovensko bol pri príležitosti 50. výročia ukončenia stredoškolských štúdií, v roku 1978. Spolu s manželom navštívili Slovensko posledný krát v máji 1990. Doktorka M. Dziaková-Böhmová pricestovala na Slovensko ešte niekoľkokrát, v roku 1991 na pietny akt uloženia urny svojho manžela, v roku 1993 pri príležitosti vydania manželových pamätí v Matici Slovenskej v Martine. Posledný krát navštívila Slovensko v roku 1994.

Doktorka M. Dziaková-Böhmová ťažko znášala smrť svojho manžela (24. 12. 1990), cítila sa sama a opustená. Snaha usadiť sa na Slovensku, vzhľadom k vysokému veku a zdravotným problémom, nebola úspešná. Umrela 15. 12. 1998 v Rahway Hospital v Edisone, v štáte New Jersey.⁴⁷ Patrila k silným osobnostiam, ktorým sa v rámci prvej vlny podarilo prelomiť bariéru konzervatívnych názorov a postojov ohľadne uplatnenia žien v medicíne, vyštudovali ju a úspešne sa uplatnili v tomto odbore. Nepodľahli postojom, ktoré orientovali a tlačili ženy do oblastí, ktoré údajne „sa viac hodili ženskej mentalite“, napr. ošetrovateľstvo, sociálno-zdravotné služby a ďalšie.

Životné osudy MUDr. M. Dziakovej-Böhmovej svedčia o jednoznačnom prelovení týchto bariér a je pozoruhodné aj to, že podobne úspešne obstála aj v „*tvrdéj americkej konkurencii*“. Významné sú aj mnohé národné, kultúrne a sociálno-zdravotné aktivity, ktoré vykonávala pre svojich krajanov v zahraničí. O veľkosti ženy, ktorú politická situácia prinútila emigrovať, o jej aktivitách a národnom cítení vypovedajú slová a spomienky jej blízkej priateľky Bernhardy Jenčíkovej-Fabrici, vykonávateľky jej závetu: „*Pani doktorka bola pohľadom mojím i širokého krajanského okolia vzdelená, rozhladená a hlboko veriaca osoba, ktorá sa vedela prihovoriť*

⁴⁶ DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 123-125.

⁴⁷ Manželia MUDr. M. Dziaková-Böhmová a RNDr. E. Böhm sú pochovaní v spoločnej hrobke na Národnom cintoríne v Martine.

milým ľudským slovom a pomôcť medicínskou radou či diagnózou. V núdzi pomáhala každému. Tým, že jej ťažký osud nedožičil vlastné deti, pomáhali s manželom sirôtkam prispievajúcim na ich výchovu a štúdium. Vedeli strhnúť krajské deti k pestovaniu rodného jazyka a slovenských ľudových zvykov“.⁴⁸

Zoznam použitých prameňov a literatúry:

Archívy:

Archív Univerzity Komenského v Bratislave (AUK v BA)

f. Rektorát Univerzity Komenského

f. Lekárska fakulta Univerzity Komenského

Dobová tlač:

Slovenská Jednota. Politický týždenník, 1941

Slovenská Jednota [Denník] 1942

Nepublikované pramene:

Výročné správy čl. štátneho dievčenského reformného reálneho gymnázia v Košiciach

Monografie:

BENIAK, Milan – KAPUSTA, Leonard – REMIŠOVÁ, Miluše – TICHÝ, Miloslav. Fakultná nemocnica Bratislava 1864 – 1989. Bratislava, 1989, 264 s.

DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Mária. Duša na dlani. Spomienky od Košíc po New York. (Ed. Kriško Michal) New York – Bratislava. Prešov, 2004, 152 s.

FALISOVÁ, Anna. Lekári na Slovensku do roku 2000. Bratislava, 2010, 485 s.

ŠUTAJ, Štefan. Emanuel Böhm a Jozef Styk Košičania z Turca a Oravy. Košice, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018, 167 s.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách

GRÓFOVÁ, M. Vzdelávanie budúcich lekárov na Univerzite Komenského v Bratislave v rokoch 1919-1950. In FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela et al. Od špitála k nemocnici. Zdravotná, sociálna starostlivosť a osveta v dejinách Slovenska. Bratislava, 2013, s. 279-321.

MITÁČ, Ján. Život Slovákov na obsadenom území južného Slovenska zaznamenaný na stránkach novín Slovenská jednota 1939 – 1944. In SOKOLOVIČ, Peter et al. Život v Slovenskej republike. Slovenská republika v rokoch 1939 – 1945 očami mladých historikov IX. Bratislava, 2010, s. 45-56.

TÁBORECKÁ, Alena. Mária Böhmová, rod. Dziaková – grande dame slovenského národného života v Amerike. In Knižnica, 2007, roč. 8, č. 4, s. 52-54.

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 2/0122/21 Hlavné vývojové trendy zdravotníctva na Slovensku od vzniku ČSR do roku 1968.

Počet slov: 6414

Počet znakov vrátane medzier: 45 716

⁴⁸ DZIAKOVÁ-BÖHMOVÁ, Duša na dlani, s. 10.